

Bengt Andersen

Eksklusive fellesskap

Et kritisk blikk på nyurbanismen i lys av Kentlands, USA

Sammendrag

Denne artikkelen tar utgangspunkt i nyurbanismen, en amerikansk byplanleggingsbevegelse, og deres byutviklingsprosjekt Kentlands i Maryland, USA. Deres påstand er at en gjennom de rette designprinsippene vil få det ønskede samfunnet. Her argumenteres det for at den fysiske determinismen som ligger til grunn for den nyurbanistiske ideologien er for enkel. Mens nyurbanistene hevder at de skaper heterogene og lokaliserte fellesskap gjennom realiseringen av deres egne designprinsipper, hevdes det her med støtte i en sosialantropologisk studie av Kentlands at dannelsen av slike fellesskap er noe mer komplisert. Innbyggerne viste seg i praksis til og med å handle mot et slikt ideal. Sosial praksis, de nyurbanistiske designreglene, samt den felles interessen for å opprettholde eiendomsverdiene, førte til etableringen av en "eksklusiv enklave" snarere enn et inkluderende bomiljø.

Nøkkelord: Nyurbanisme, byplanlegging, designregler, eksklusive enklaver

Innledning

Ved å analysere nyurbanismens generelle designprinsipper og -ideer, samt de lokale forskriftene for Kentlands, ønsker jeg her å vise at disse formuleringene samlet sett utgjør en stor teori som sier at en gjennom arkitektur og byplanlegging kan forme det sosiale livet slik en ønsker.

I denne artikkelen tar jeg for meg den amerikanske byplanleggingsideologien New Urbanism og deres byutviklingsprosjekt Kentlands.¹ Kentlands er en bydel med ca 3500 innbyggere, i byen Gaithersburg som ligger i staten Maryland.² Jeg hevder at nyurbanistenes store målsetting om å skape et geografisk lokalisert og nærmest komplett selvforsynt fellesskap med en heterogen befolkning vanskelig vil la seg realisere. Om det skulle være mulig å utvikle et lokalitetssentrert og sterkt avgrenset samfunn, er det også min påstand at dette videre vil vanskeliggjøres gitt de virkemidlene nyurbanistene foreskriver som essensielle.

Da Kentlands kanskje er nyurbanismens mest gjennomførte prosjekt, vil jeg hevde at en analyse av denne byen vil være en god indikator på om ideologiens designprinsipper vil frembringe deres eget idealsamfunn. Jeg bruker "design" synonymt med fysisk form og det å skape slike former.

I forbindelse med min hovedoppgave i sosialantropologi bodde jeg om lag 6 måneder i Kentlands. Under dette feltarbeidet observerte jeg det sosiale livet, intervjuet nesten 100 innbyggere, snakket med mange flere, deltok aktivt i forskjellige nabolagsfora og leste systematisk lokale aviser og offisielle dokumenter (Andersen, 2001b).

Mitt hovedpoeng i denne artikkelen er at heller enn å skape heterogene fellesskap i dagens byer vil nyurbanismens virkemidler snarere legge til rette for dannelsen av eksklusive enklaver. Tendensen forsterkes av innbyggernes egne praksiser og verdier. Som Ross (1999) fant i sin studie av et annet nyurbanistisk prosjekt, handler ikke folk slik nyurbanistene forventer og innbyggerne ser ut til å være mest opptatt av å opprettholde eiendomsverdiene.

Nyurbanismen, en retrospektiv ideologi med håp om en bedre fremtid for alle

Nyurbanismen har blitt betegnet som det viktigste fenomenet innen nordamerikansk arkitektur etter 1945 (jf. Bohl, 1998).³ Nyurbanistene stiller seg kritiske til byutviklingen etter andre verdenskrig. Spesielt den massive forstadsutviklingen bekymrer. For det er i de eldre, tette og funksjonsblandete byene de sosiale båndene mellom naboer er sterke. Siden nasjonen er helt

avhengig av slike autentiske lokalsamfunn (communities) for å være et velfungerende storsamfunn, ⁴ forvitrer nå det amerikanske samfunnet. Samfunnet er preget av fremmedgjøring, forurensning, økende kriminalitet og økt selvmordshyppighet (f.eks. Calthorpe, 1994; Duany & Plater-Zyberk, 1994; Duany, et al., 2000; Katz & Bressi, 1994; Kunstler, 1994, 1998; Langdon, 1994).

For å snu utviklingen, må arkitekter og planleggere se til perioden før andre verdenskrig for sine modeller. Da bygde man byer som var tilpasset menneskene og deres behov, og ikke som i dag, bilenes behov. Målet er å gjenopprette det sunne, lokale fellesskapet som eksisterte tidligere. Et fellesskap for alle. For det er et uttalt og viktig mål at prosjektene skal bli nabolag der alle sosiale kategorier er til stede (Duany, et al., 2000). Som det heter i innledningen til nyurbanismens *grunnlov*, The Charter of the New Urbanism:

... neighborhoods should be diverse in use and population (...) Within neighborhoods, a broad range of housing types and price levels can bring people of diverse ages, races, and incomes into daily interaction, strengthening the personal and civic bonds essential to an authentic community (Duany, et al., 2000, appendiks B).

Med de riktige planene, vil man igjen få de rette fysiske formene som så vil gi den ønskede sosiale formen. Deretter vil samfunnet som helhet bli et bedre sted; folk vil ikke lenger være fremmedgjorte og kriminaliteten vil gå ned (f.eks. Bressi, 1994; Duany, et al., 2000; Dutton, 2000; Krier, 1991; Langdon, 1994; Scully, 1994). Det materielle bestemmer med andre ord det sosiale (så vel om mye av det individuelle). Jeg mener det er klart at den nyurbanistiske ontologien dermed kjennetegnes av en fysisk determinisme (jf. Duany, 1998).

Å regulere for den gode by

For å lykkes med bykonstruksjonen, er det visse regler man ufravikelig må følge, hevder nyurbanistene. De konkretiserer sine designprinsipper i "urban" og "architectural codes" (Duany, et al., 2000). Snarere enn å forby noe, skal disse regelsamlingene sikre en stilmessig harmoni for at byen skal få en egen karakter. Påbudte bygningsmaterialer, proporsjoner, farger og andre "ytre designaspekter" blir spesifisert (ibid.). Videre presiserer en av de viktigste ideologiprodusentene innen nyurbanismen, Andres Duany, at

We code because unguided towns and cities tend, not to vitality, but to socioeconomic monocultures. The wealthy gather in their enclaves, the middle-class in their neighborhoods, and the poor in the residue (...) Some areas uniformly gentrify, while viable neighborhoods self-segregate and decay (...) Codes can secure that measure of diversity without which urbanism withers (Duany, 2004).

Med disse reglene vil en kunne produsere samfunnets grunnleggende bestanddeler, nemlig lokalsamfunnene, hevder nyurbanistene. Lokalsamfunn defineres som "et bærekraftig menneskelig habitat som er komplett og kompakt. Den minste manifestasjonen er et nabolag ... Alternativt som en gruppe mennesker som lever i nærheten av hverandre og med felles interesser" (DuanyPlater-Zyberk&Company, 1999, p. A4.1, min oversettelse). Det er her et uttalt mål at innbyggerne skal få dekket sine daglige behov i gangavstand fra hjemmet. Derfor skal et nabolag være ca 400 meter fra senter til periferi, noe som tilsvarer ca fem minutters gange. Arbeidsplasser, butikker, bibliotek, postkontor, skoler og parker, samt ulike kulturtilbud må ligge i eget eller tilgrensende nabolag. Slik vil man få et komplett menneskelig habitat som man strengt tatt ikke behøver å forlate (Duany, et al., 2000).

I motsetning til mer konvensjonelle forsteder, som i følge nyurbanistene kort kan beskrives nærmest som ikke-steder, men som derimot består av helt like rom der man alltid ender i blindveier; der det som oftest bare er en mulig vei til bestemmelsesstedet; der det

forventes at en bruker bilen, og fortau derfor ikke er inkludert i planen; der boligfelt utelukkende består av boliger og alle husene ser like ut; der boligområdene bebos av samme kategori mennesker som en selv; der husene ligger langt fra gaten med en stor plen foran, og garasjen ofte er det mest framtrædende trekket ved fasaden. Ja der ønsker nyurbanistene seg noe annet: Gatene i ekte byer (les: nyurbanistiske) skal ligge i et rutenett slik at det er mange veier til det samme målet. Dermed kjeder man seg ikke på turen. Fortau for de gående er essensielt slik at man skal kunne gå. Bygningene selv må alltid ligge tett opptil gaten slik at de definerer og skaper gode offentlige rom. Ved at det private inngangspartiet er fysisk nære det offentlige rom, og ved at bygningene selv ligger tett ved siden av hverandre, vil det produseres ekte fellesskap ved at alle raser, aldre og inntektsgrupper trekkes mot hverandre i det de beveger seg ut av hjemmet (Duany, et al., 2000, p. 205). I tillegg skal boligfeltene der man utelukkende bor, bort. Funksjonsblanding er viktig. Nyurbanistene legger stor vekt på at de viktigste offentlige bygningene som kirker, rådhus og skoler, skal ha en prominent plass i bybildet (op.cit., s. 190f.). Skolen og kirken i Kentlands, er for eksempel plassert ved begynnelsen av hovedgaten, mens i den andre enden ligger Kentlands' rådhus, det vil si klubbhuset der beboerforeningene møtes. Det prominente skal være prominent plassert. Om prominent også blir tatt for å bety fornem, så er det talende hvordan en byutviklingsideologi som insisterer på å fremme det prominente (i betydningen de *viktige* institusjonene) i bybildet, gjennom den mest fullstendige realisering av sine egne prinsipper, i praksis har skapt en eksklusiv enklave for de relativt ”prominente” menneskene.

Homogene enklaver snarere enn heterogene fellesskap

Langt fra å være et sted for alle, slik ideologien prediker at nabolag skal være, har Kentlands blitt et eksklusivt sted for de bemidlede. Den større byregionens demografi blir ikke avspeilet i Kentlands. I tråd med Marcuses (f.eks. 2001) idealtyper mener jeg derfor at Kentlands kan kategoriseres som en eksklusiv enklave. I bydelen var langt over 90% av befolkning av øvre hvit middelklasse med en gjennomsnittlig husholdningsinntekt på 115 000 dollar. Dette i en by der ”hvite” utgjorde totalt 58% og i en stat der median husholdningsinntekt var 39 386 dollar. Et hjem i Kentlands var dessuten dyrere enn i områdene rundt. En enebolig med samme størrelse, kostet 12 prosent mer i Kentlands enn i de andre bydelene (Eppli & Tu, 1999). Med ordet ”eksklusiv” vil jeg derfor at en skal forstå det både i betydningen ”som utelukker visse personer”, som viser til et attraktivt eller utsøkt område, samt hentyde til noe som er relativt kostbart.⁵ Ifølge Marcuse er en eksklusiv enklave ”et område kjennetegnet av romlig konsentrasjon, der medlemmer av en bestemt befolkningsgruppe – definert på bakgrunn av sin overlegne maktposisjon, rikdom eller status i forhold til denne gruppens naboer, kommer sammen for å beskytte sin posisjon og sine interesser” (Marcuse, 2001, min oversettelse).⁶ Som jeg håper den videre diskusjonen vil underbygge, er denne betegnelsen kanskje den mest treffende om en skal gi en sosioromlig definisjon av Kentlands. Forutsetningen er da at en ser Kentlands i en videre geografisk kontekst (for eksempel by, byregion, stat eller nasjon) som totalt sett er karakterisert av en høy grad av romlig oppdeling (se f.eks. Harvey, 2000, kap. 8; Marcuse, 2000).

For det er bare sett i relasjon til andre områder, at Kentlands kan bli betegnet som en *enklave*. En kan kategorisere det som foregår i store deler av bylandskapet i USA for en balkanisering (McKenzie, 1994, p. 57), det vil si en oppdeling av landskapet i distinkte deler som hver og en er internt homogene, med mer eller mindre faste grenser mellom delene. Disse grensene står langt fra alle fritt til å krysse. I motsetning til en ghetto hvor folk bor mer eller mindre ufrivillig og der innbyggerne kan sies å være segregerte, viser enklavebegrepet til at innbyggerne i det omtalte området har et *valg*, de har andre bosettingsmuligheter blant annet som følge av sin kjøpekraft, men har valgt å *separere* seg selv (Marcuse, 1997; Marcuse & Kempen, 2000). Ved å koble disse perspektivene til Markus sine kategorier (som referert til i

Kilian, 1989), mener jeg at man kan belyse det maktspillet som i praksis utfolder seg i Kentlands. Her er det først nødvendig å si noen ord om maktbegrepet. Ifølge Lukes (2005) kan makt ikke bare ses på som dominans, men også en kapasitet aktører/institusjoner har til å påvirke og forme andres interesser. Med Wolf (1990) vil jeg hevde at formingen av og kontroll med det materielle også er en del av denne maktutøvelsen. Det er med andre ord mulig å skape en verden der andre med mindre muligheter for å utøve makt, blir tvunget til å leve med og i disse strukturene. Noen kan dermed ha mer kontroll over et bestemt område. ”Å si at et sted er under kontroll av [bestemte aktører] er å si at [disse aktørene] har rett til å formulere kriterier som definerer hvem som har tilgang eller ikke til det stedet” (Hénaff & Strong, 2001, p. 3, min oversettelse). Med kontroll følger derfor makt, her makten til å ekskludere andre.

Markus (referert i Kilian, 1989) skiller mellom innbyggere, besøkende og fremmede. Innbyggerne er de som kontrollerer, som bestemmer hvem som har tilgang og hvem som blir ekskludert. Dette er for eksempel huseierne i et bestemt nabolag. Besøkende er kontrollerte, men kan komme inn om innbyggerne tillater det. Besøkende har ikke eksklusjonsrett. Til slutt er det de fremmede som er de ”uønskede”. De har ikke rett til å komme inn, ei heller rett til å ekskludere. Tvert i mot ”er de per definisjon de ekskluderte” (fra Kilian, 1989, p. 129, min oversettelse). Verdt å merke seg er det at hvem som tilhører hvilken kategori kan endre seg fra sted til sted. En kentlander er en innbygger i Kentlands, men ikke nødvendigvis utenfor Kentlands. I de omkringliggende bydelene kan en med bostedsadresse i Kentlands bli definert som enten besøkende eller fremmed.

Befolkningssammensetningen var heller ikke det eneste med virkeligheten som kolliderte med planen. Å skape et vibrerende lokalt fellesskap, der folk møter kjente på vei til jobben eller butikken, viste seg å være vanskelig.

Det ideelle og det materielle – ikke alltid spiller de på lag

Kentlands er nok det nyurbanistiske prosjektet som er mest fullkomment om en måler det opp mot ideologiens prinsipper. Gatene er innbydende og fortauene allestedsnærværende.

Her begynner Kentlands og her begynner fortauene

Husene med de velfriserte plenene er av følgende tradisjonelle stilarter: Georgian, Colonial, Victorian og Arts and Crafts. Garasjene er stort sett forvist til bakgater og uteområdene er frie

for søppel og hærverk. Her er det butikker, kirke, skole, parker, klubbhus med svømmebasseng og tennisbaner og mange forskjellige boligtyper, men ser man nærmere etter, tilfredsstillende ikke utvalget av for eksempel matbutikker beboernes behov. Det var flere i Kentlands som klagde over at nærbutikkene ikke hadde et tilstrekkelig eksklusivt utvalg. Butikkene og deres utvalg var rett og slett for tilgjengelige for andre med mindre kjøpekraft eller ”billigere” smak.

En typisk høstdag i Kentlands

Typiske hus i Kentlands

Heller ikke på andre områder kan man si at lokalsamfunnet hadde et komplett tilbud. Kirken var bare for mormonere, noe som hang sammen med at den opprinnelige utbyggeren av området var mormoner. Skolen var bare en barneskole, barnehagen bare deltidsbarnehage. Arbeidsplassene i Kentlands var heller ikke for innbyggerne flest. Her var det nemlig dårlig betalte servicejobber som dominerte. For advokatene, professorene og andre av den øvre

middelklassen som dominerte Kentlands, var ikke det å stå i en butikk eller klippe gresset i parkene reelle alternativer. De som jobbet i Kentlands bodde utenfor området i langt billigere nabolag, noe som viste seg å kunne kollidere med innbyggernes behov for kontroll. Da klubbhuset trengte å få reparert tv-en, ble de ansatte i resepsjonen advart av en tilfeldig innbygger om å passe godt på verdisakene. Innbyggeren var som det store flertallet middelaldrene og hvit, reparatørene, eller i innbyggerens øyne, de *fremmede*, var to relativt unge afroamerikanske menn. Her vil jeg skyte inn at flere innbyggere beklaget seg over at Kentlands var så homogent, men enda oftere hørte jeg folk snakke om uønskede fremmede i Kentlands. For hvert nytt møte med fremmede ble det som om kontrollen over området måtte intensiveres: lys langs turveien ved en av innsjøene, patruljering og strengere håndhevelse av reglene var noe av det som ble diskutert på møter i bydelen. Det var snakk om å forebygge, men også beskytte innbyggernes egne eksklusive enklave. Bortsett fra at noen ungdommer satt på bryggen en kveld og røykte det noen mente var hasj, at noen andre ungdommer hadde klint og andre bannet ved klubbhuset, var det få historier om atferd som brøt lover og normer i Kentlands.

Innledningsvis la jeg for dagen en viss skepsis til at det ville la seg gjøre å skape geografisk baserte og selvforsynte fellesskap. Det amerikanske samfunnet og dets ordning, eller den ”moderne” måten å leve på, lar seg ikke så enkelt forene med den nyurbanistiske ideen om selvforsynte lokalsamfunn.⁷ Så selv om ideologien ønsker seg selvforsynte og komplette nabolag, kan en som Robbins (2004) spørre seg hva folk skal gjøre om de bytter jobb. Flytte? Da nyurbanistene ikke kunne pålegge innbyggerne slike ting, var ikke dette et tema blant folk flest. Deres arbeidsplasser lå spredt rundt i regionen. Videre betjente butikkene i Kentlands langt flere enn de fastboende. De som ikke gjorde det gikk konkurs. Ikke bare var det umulig å få innbyggerne til å utelukkende handle i Kentlands, også det lokale næringslivet var avhengig av nok kunder for å overleve (jf. Robbins, 2004). Ideologiske formaninger var ikke nok. Klarest kom konflikten mellom ideologi og praksis kanskje til uttrykk gjennom folks bilbruk. Så å si alle innbyggerne brukte bilen når de måtte dra ut av Kentlands for å handle, jobbe, gå på skole eller be. En ting som overrasket meg var at innbyggerne også satte seg i bilen når de skulle noe inne i selve Kentlands. Spurte jeg om hvorfor, så var det alltid en god forklaring som gikk på at en hadde med seg barn, hadde dårlig tid eller at været var for dårlig. Mange visste at ideologien tilsa at man skulle gå til fots, men bekvemmelighetshensyn kom foran det nyurbanistiske idealet. Den eneste jeg kunne observere som daglig gikk til butikken var meg selv. Kanskje var den omfattende bilbruken en av årsakene til at det var relativt få spontane møter i det offentlige rom og at det fantes ekstremt få spor av et altomfattende kentlandsfellesskap. De sosiale nettverkene strakk seg vel så ofte ut av Kentlands som inn i Kentlands. En annen grunn til disse fenomenene kan være at folk som nevnt tilbrakte mange av døgnets timer utenfor Kentlands. Blant de som sosialiserte med sine naboer var det dessuten kulturelt forventet at en ringte først og avtalte. Som nyinnflyttet og sosialantropolog ble jeg med én gang advart; ringte du uanmeldt på dørene ville folk tro du var en selger eller misjonerende mormoner fra den lokale kirken. Jeg ble altså advart mot å forsøke meg på slike spontane møter da det ville bryte med de sosialt akseptable omgangsformene. En kvinne i slutten av 30-årene som ønsket seg venner i nabolaget, beklaget seg til meg; ”jeg har ingen venninner her. Alle de andre damene på min alder har småbarn.” Selv var hun barnløs og bekreftet det som så mange andre innbyggere fortalte meg: De vennene de hadde i Kentlands, hadde de fått ”gjennom” barna. Snarere enn at den fysiske formen skapte sosiale bånd, var det felles interesser som stort sett gjorde at noen fant sammen. Da ofte via andre mennesker, i og utenfor Kentlands. Så å si aldri fortalte noen om at spontane møter i nabolaget hadde vært inngangen til varige relasjoner med andre innbyggere. Ei heller stemte den empiriske virkeligheten med den ene nyurbanistiske definisjonen av lokalsamfunn, det vil si mennesker som lever i nærheten av hverandre og med felles interesser. Geografisk

nærhet var ikke ensbetydende med felles interesser, bortsett fra de gangene innbyggerne kom sammen på grunn av en felles ekstern trussel. Da innbyggerne opplevde at deres økonomiske interesser ble truet, kom de sammen for å forsvare seg og den eksklusive enklaven de hadde opprettet.

En stor billigbutikk ønsket å etablere seg i Kentlands, men utenfor boligområdet, i et område utelukkende for næringsvirksomhet. Det var ikke det at en butikk skulle etablere seg som gjorde at innbyggerne protesterte, men det at det var en billigbutikk. En av innbyggerne hadde protestert ved å vise til at han visste hva slags folk som handlet i den butikken ”og du vil ikke ha slike folk i ditt nabolag!” Butikken og dens kunder ville dermed rokke ved området eksklusivitet og, slik innbyggerne så det, påvirket eiendomsverdiene på en negativ måte. Det var ikke uvanlig å høre innbyggerne snakke om at de måtte beskytte Kentlands mot fremmede, også mot de som ikke ble sett på som potensielt kriminelle, det være seg ungdom fra omkringliggende nabolag som ønsket å spille basketball her eller fremmede mødre som ville ta med barn på lekeplassen. Da kom enigheten ofte sterkt til syne blant innbyggerne: de ville ha kontroll over hvem som kom innenfor grensene til deres eksklusive enklave.

Slike ekskluderende fellesskap var høyst midlertidige og situasjonelle, men de var veldig effektive i å beskytte den *eksklusive enklaven* i Marcuse (2001) sin forståelse av begrepet. Innbyggerne hadde den formelle makten til å avstenge sine sosiale arenaer, men også den uformelle makten til å presse bort de fremmede fra de offentlige plassene og parkene ved å konfrontere dem som ble sett på som uønskede. En kvinne fortalte på et møte at hun på vegne av de andre mødre hadde gått bort til en småbarnsfamilie på lekeplassen ”som tydeligvis ikke bodde her” og spurt om de var fra Kentlands. De fremmede svarte ikke, men pakket sakene raskt inn i bilen og dro. Innbyggerne hadde effektivt gjenopprettet kontrollen ved å ekskludere de fremmede. En kvinne i et av de omkringliggende nabolagene uttrykte hvordan hun og mannen ikke følte seg så velkomne i Kentlands. Da jeg spurte henne om de pleide å være på noen av konsertene som ble holdt i parkene her, svarte hun at de hadde tenkt til å gå en gang, men at de følte at det ikke var for dem, at de var uønsket. Innbyggerne i Kentlands var altfor ”snobbete” og hjemmene deres altfor ”perfekte”. ”Jeg kunne aldri bo her”, avsluttet hun. Det kan også nevnes at man i utkanten av Kentlands har et aldershjem. Da flere av beboerne derfra hadde vært i det lokale svømmebassenget ble det senere uttrykt sterk misnøye til de ansatte på klubbhuset. En av innbyggerne sa rett ut av de ikke ville ha gamle her ”for dette er et sted for unge!” Nok en gang ser vi at noen innbyggeres interesser kolliderer med den nyurbanistiske ideologiens idealer. Det å skape et stort lokalsamfunn for alle var ikke så enkelt.

Jeg har her presentert noen utvalgte tilfeller der innbyggere forsøkte å ekskludere de uønskede, samt et eksempel på hvordan de fremmede selv kunne føle det. Dette har forhåpentligvis vist hvordan ens kapasitet til å utøve makt, til å kontrollere omgivelsene, er ulikt fordelt. Innbyggerne i Kentlands var de eneste som formelt kunne benytte alle områdene i bydelen fritt. Selv om det selvfølgelig var interne maktkamper, vil jeg nå ta for meg andre måter innbyggerne definerte hva som var rett og galt i Kentlands. Ved å kontrollere hva som var godtatt smak, hadde de makten til å kontrollere steds materialitet og i noen grad hva som var akseptabel atferd. Innbyggerne hadde med andre ord flere ekskluderingsvirkemidler. Kanskje var det ikke en uttalt intensjon, men konsekvensen var at de interne reglene for design og atferd bidro til at Kentlands kunne forbli en eksklusiv enklave. Igjen er det som om virkeligheten ikke er kompatibel med idealene.

Kentlands: The Community Charter (Kentlands_Citizens_Assembly, 1990) er en del av bydelens grunnlov. For å kunne bo i Kentlands, må man skrive under på disse reglene. Ved å skrive under, forplikter innbyggerne seg til ”å beskytte og øke verdien til hver enkelt eiendomsbesitters finansielle investering i eiendom i Kentlands” (op.cit., s. 1, min oversettelse⁸). Denne formulering er

viktig. For når alt kommer til alt, når ”ting” skal konkretiseres og planene settes ut i livet, så må ideologiprodusentene faktisk selge et produkt. Ved at en enebolig i Kentlands er så mye dyrere enn i de omkringliggende nabolagene, foretar de som kjøper ideologien ved å kjøpe seg inn i Kentlands samtidig en betydelig økonomisk investering. Med mindre den investeringen blir sett på som god, blir det vanskelig å få potensielle kjøpere. Er eiendommene så først kjøpt, er det ikke overraskende at kjøperen vil sikre sin investering. Det er derfor opprettholdelsen av stedets eksklusivitet har vist seg å være så viktig for mange av innbyggerne. Ved blant annet å ha kontroll på nabohusenes design, uterommenes innbydende visuelle karakter og hva slags butikker som er lokalisert i Kentlands, er man med på å vedlikeholde denne eksklusiviteten. For å holde kontrollen, får innbyggerne hjelp av Kentlands’ grunnlov og designstandarder. Det blir slått fast at beboerne må sørge for å vedlikeholde sine eiendommer, slik at de ikke forfaller og deretter setter naboenes eiendomsverdier i fare. Brudd på reglene kan sanksjoneres. En familie som nektet å sette opp et stakittgjerde måtte til slutt flytte.⁹ De detaljerte reglene synes å bli sett på som noe positivt. I en spørreundersøkelse gjennomført i Kentlands i 2007, sier 88% seg enige i påstanden: “Jeg tror at de arkitektoniske standardene er viktige for å opprettholde den nyurbanistiske livsstilen som vi har her i Kentlands” (Villareal, 2007, min oversettelse).¹⁰ Standardene sikrer en ”konsistent tematisk harmoni gjennom hele Kentlands” (Kentlands_Citizens_Assembly, 1990, p. 9). Denne tematikken spiller på visse markedssegmenters preferanser for tradisjoner og nostalgi (jf. Ross, 1999). Boligene bør derfor ha ting som søyler og vindusskodder, selv om skoddene ikke nødvendigvis må kunne lukkes. Det som ikke “passer inn” må plasseres slik at det ikke forstyrrer dette nostalgiske bildet.¹¹ Dette gjelder kun utvendig. Akkurat som Ross observerte i Disneys nyurbanistiske prosjekt Celebration, så er inventar og interiør ytterst moderne, mens utvendig er husene ”kledd” i en gammel drakt, som for eksempel en viktoriansk design (op.cit.s, 28). Med tanke på at fasaden skal være pen og pyntelig skal ikke peisventiler monteres på forsiden, parabolantenner og hundehus må ikke være synlig fra fortauet, og klimaanlegg montert i vinduer er totalforbudt.

Om forskjellige gjenstander som kan plasseres på taket – som for øvrig skal være et saltak, står det: “[s]kylights, solpaneler, (...) og andre takfremspring skal ikke plasseres på tak som vender ut mot gaten, ei heller skal de være visuelt påtrengende fra nærliggende gater” (Kentlands_Citizens_Assembly, 2005, p. 3, min oversettelse). For det påtrengende vil bryte den harmoniske designen for hele stedet. Mine informanter ga klart uttrykk for at målsettingen om å sikre stedets visuelle karakter var helt essensiell. Endringer var greit bare Kentlands, slik det fysisk så ut, forble det samme. Et konkret eksempel er familien Webber. Som de fleste jeg snakket med, understreket familien i et intervju betydningen av boliginvesteringen og at reglene var en sikkerhet for å opprettholde verdien. Det at reglene ofte foreskriver mer kostbare materialer snarere enn rimeligere alternativer, som tre i stedet for spon, bidrar også til å utelukke mindre kjøpsterke grupper. Reglene forbyr også mange gjenstander som ofte blir forbundet med ”dårligere smak”. Det presiseres at pyntegjenstander i hagen må være av museums kvalitet. Plastikkfigurer i hagen var ikke innenfor normen. Denne normen var det opp til en nabolagskomité å definere. I praksis er det heller ikke bare designregler som ekskluderer. Reguleringsiveren omfatter så mye mer. Innbyggerne må på flere områder muligens tøyse sine individuelle preferanser og kreative evner slik at det ikke bare er rommets materialitet som blir beskyttet. En må ikke utsette ens naboers investeringer for fare gjennom ”skadelige handlinger”. Dette er handlinger eller praksiser som krenker folk ”akustisk, olfaktorisk eller visuelt etter standarder definert i regelsamlingene og etter felles tradisjoner og akseptable sosiale normer” (Kentlands_Citizens_Assembly, 1990, p. 9, min oversettelse). Det er ikke presisert hvem sine tradisjoner det er snakk om og hva som er akseptable sosiale normer. Gitt stedets demografi, så er det kanskje ikke rart at verken karrilukt eller rap strømmet ut av vinduene da jeg bodde der. Som en informant så treffende sa

det; ”i motsetning til nabobydelene er det ingen campingbiler i oppkjørslene her.” Ikke bare var det sosialt uakseptabelt, men også formelt forbudt (Kentlands_Citizens_Assembly, 1990, p. 7). Siden hver og én handlet og argumenterte for at Kentlands måtte forbli fysisk sett slik det var og at reglene forbyr det de gjør, vedlikeholdes stedets estetiske, sosiale og økonomiske profil. Både innbyggernes verdier og praksiser, samt reglens klare påbud og forbud, utelukker at Kentlands kan bli et sted for alle. Du må både ha de riktige kulturelle preferansene og den nødvendige kjøpekraften for å kunne passe inn i denne eksklusive enklaven. Innbyggerne kontrollerte ikke bare hvem som kunne kjøpe seg inn ved at man sikret et høyt prisnivå og bestemte estetiske preferanser, de kontrollerte også hvem som kunne besøke stedet. De som ikke passet inn, ikke hørte til, ble konfrontert eller på andre måter forsøkt ekskludert.

Konklusjon

Nyurbanistene forsøker, eller hevder at de forsøker, å gjenopplive et ekte lokalsamfunn ved å rekonstruere det romlige. Jeg vil påstå at den fysiske determinismen slik den blant annet kommer til uttrykk gjennom den nyurbanistiske ideologien, ikke står seg i møte med sosial praksis. Jeg vil rett og slett hevde at man ikke har lyktes med å skape et lokalt og heterogent sosialt fellesskap. Det hadde nok uansett vært vanskelig gitt at mennesker er høyst mobile, er i forskjellige livsfasener og har forskjellige preferanser eller verdier. Selv om langt de fleste av oss har behov for fellesskap, er det ikke gitt at de må være lokalsentrert. Spesielt ikke i dagens ”moderne” samfunn der både arbeid og fritidssysler ikke trenger foregå eller være lokaliserte i nærheten av hjemmet, og i et land der privatbilen nærmest er et vedheng til alle (voksne) menneskekropper. Eiendomsinvesteringene var den materielle faktoren som kanskje mest av alt påvirket den lokale befolkningssammensetningen. Det å sikre sine investeringer ble sett på som så viktig av folk at effekten av dette samlet sett var med på danne den eksklusive enklaven. Med Kentlands har man altså designet eller skapt et område forbeholdt noen få. Det vil si en eksklusiv enklave. Den er *eksklusiv* ved at den ekskluderer flere sosiale kategorier og det er en *enklave* da de som bor der frivillige separerer seg fra andre. Stedet oppfyller Marcuses definisjon da denne bydelen skiller seg fra sine naboer ved at innbyggerne i Kentlands sitter på større økonomiske verdier og ved at de har kommet sammen for å beskytte disse verdiene med forskjellige virkemidler. De har både råd og mulighet til å bo andre steder, men har selv valgt å søke ”tilflukt” i Kentlands og bidrar dermed aktivt til hva vi kan kalle en ”enklavisering” av byrommet.¹² Om ikke fysisk form bestemmer atferd, kan en bestemt form kommunisere eksklusivitet (jf. Østerberg, 1998). Koblet sammen med reell eksklusivitet – sikret gjennom høye eiendomspriser og regler som prioriterer bestemte sosiokulturelle preferanser – vil en slik materiell form langt på vei føre til ekskludering av de andre. Dette ble ikke minst forsterket av innbyggernes reelle makt til å kontrollere og ekskludere. Reglene skulle sikre et ekte og heterogent lokalsamfunn, men slik gikk det ikke. For å parafrasere Duany (se sitat under *Å regulere for den gode by* over); sammen med innbyggerne ”sørget reglene for å skape en selvsegregert sosioøkonomisk monokultur.”

Bengt Andersen

Sosialantropolog, Dr.stipendiat

Avdeling for Lærerutdanning og internasjonale studier, Høgskolen i Oslo

Ph.D.-student, Sosialantropologisk institutt, Universitetet i Oslo

E-mail: bengt.andersen@lui.hio.no

Referanser

- Andersen, B. (2001a). Making Territory in Urban America: New Urbanism and Kentlands. *Hovedfagsstudentenes Årbok 2001, 12*. Retrieved from http://folk.uio.no/johannwi/arboka/2001/bengt_andersen.pdf
- Andersen, B. (2001b). *The Quest for Community: A Study of Kentlands*. University of Oslo, Oslo.
- Andersen, B. (2002). Nyurbanismen og Kentlands. *Arkitektnytt*(6).
- Andersen, B. (2003). New Urbanism: Fra Ideologi til Fysisk Manifestasjon. *Kontur Tidsskrift* 3(7/8).
- Andersen, B. (2004). Bymiljø etter gamle idealer. *Teknisk Ukeblad* (12). Retrieved from <http://www.tu.no/nyheter/bygg/article27760.ece>
- Bohl, C. C. (1998). New Urban News: Covering Traditional Town Planning and Development. *Urban Land*(February).
- Bressi, T. W. (1994). Planning the American dream. In P. Katz & T. W. Bressi (Eds.), *The new urbanism: toward an architecture of community* (pp. XLII, 245 s.). New York: McGraw-Hill.
- Calthorpe, P. (1994). The Region. In P. B. Katz, Todd W. (Ed.), *The New Urbanism: Toward an Architecture of Community*. New York: McGraw-Hill.
- Duany, A. (1998). Response to Alex Krieger: DPZ.
- Duany, A. (2004). A reason to code: DPZ.
- Duany, A., & Plater-Zyberk, E. (1994). The Neighborhood, the District and the Corridor. In P. B. Katz, Todd W. (Ed.), *The New Urbanism: Toward An Architecture of Community*. New York: McGraw-Hill.
- Duany, A., Speck, J., & Plater-Zyberk, E. (2000). *Suburban nation: the rise of sprawl and the decline of the American Dream*. New York: North Point Press.
- DuanyPlater-Zyberk&Company (1999). *The Lexicon of the New Urbanism*. Unpublished manuscript.
- Dutton, J. A. (2000). *New American urbanism: re-forming the suburban metropolis*. Milano: Skira.
- Ellin, N. (1999). *Postmodern Urbanism: Revised Edition*. New York: Princeton Architectural Press.
- Eppli, M. J., & Tu, C. C. (1999). *Valuing the New Urbanism: The Impact of the New Urbanism on Prices of Single-Family Homes*. Washington DC: ULI-Urban Land Institute.
- Frønes, I., & Brusdal, R. (2000). *På sporet av den nye tid: kulturelle varsler for en nær fremtid*. Bergen: Fagbokforl.
- Harvey, D. (2000). *Spaces of Hope*. Edinburgh: Edingburgh University Press.
- Hénaff, M., & Strong, T. B. (2001). Introduction: The conditions of public space: Vision, speech and theatricality. In M. Hénaff & T. B. Strong (Eds.), *Public space and democracy*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Hubbard, P. (2006). *City*. London: Routledge.
- Katz, P., & Bressi, T. W. (Eds.). (1994). *The new urbanism: toward an architecture of community*. New York: McGraw-Hill.
- Kentlands_Citizens_Assembly (1990). Kentlands Community Charter. State of Maryland: Kentlands Citizens Assembly.
- Kentlands_Citizens_Assembly (2005). The Kentlands Design Standards. In Duany_Plater_Zyberk_&_Company (Ed.). State of Maryland: Kentlands Citizens Assembly.
- Kilian, T. (1989). Public and private, power and space. In A. Light & J. M. Smith (Eds.), *The production of public space*. Lanham, Md.: Rowman & Littlefield.
- Krier, L. (1991). Afterword. In A. Duany, A. Krieger & E. Plater-Zyberk (Eds.), *Towns and town-making principles* (pp. 119 s.). New York: Rizzoli.
- Kunstler, J. H. (1994). *The geography of nowhere: the rise and decline of America's man-made landscape*. New York: Simon & Schuster.
- Kunstler, J. H. (1998). *Home From Nowhere: Remaking Our Everyday World for the 21st Century*. New York: Simon & Schuster.
- Langdon, P. (1994). *A Better Place to Live: Reshaping the American Suburb*. Amherst: University of Massachusetts Press.
- Lukes, S. (2005). *Power: a radical view* (Second ed.). Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Marcuse, P. (1997). The Enclave, the Citadel, and the Ghetto. *Urban Affairs Review*, 33(2), 228-264.
- Marcuse, P. (2000). Cities in Quarters. In S. Watson & G. Bridge (Eds.), *A Companion to The City*. Oxford: Blackwell.
- Marcuse, P. (2001). *Enclaves Yes, Ghettoes, No: Segregation and the State*. Paper presented at the Lincoln Institute of Land Policy Conference from http://www.lincolninst.edu/pubs/dl/605_marcuse.pdf
- Marcuse, P. (2002). The Shifting Meaning of the Black Ghetto in the United States. In P. Marcuse & R. v. Kempen (Eds.), *Of States and Cities: The Partitioning of Urban Space*. Oxford: Oxford University Press.

- Marcuse, P., & Kempen, R. v. (2000). *Globalizing Cities: A New Spatial Order?* Oxford: Blackwell.
- McKenzie, E. (1994). *Privatopia: homeowner associations and the rise of residential private government*. New Haven, Conn.: Yale University Press.
- Robbins, E. (2004). New Urbanism. In E. Robbins & R. El-Khoury (Eds.), *Shaping the city: studies in history, theory and urban design*. New York: Routledge.
- Ross, A. (1999). *The Celebration chronicles: life, liberty, and the pursuit of property value in Disney's New Town*. New York: Ballantine Books.
- Scully, V. (1994). The architecture of community. In P. Katz & T. W. Bressi (Eds.), *The new urbanism: toward an architecture of community*. New York: McGraw-Hill.
- Soja, E. W. (2000). *Postmetropolis: Critical Studies of Cities and Regions*. Oxford: Blackwell.
- Villareal, C. (2007). A Survey Of Residents In Foley_&_Lardner_LL_ & Barry_Zeplowitz_&_Associates (Eds.) (Vol. 2008). Gaithersburg: Kentlands Citizens Assembly.
- Wolf, E. R. (1990). Distinguished lecture: Facing power--old insights, new questions. *American Anthropologist*, 92(3), 586.
- Østerberg, D. (1998). *Arkitektur og sosiologi i Oslo: en sosio-materiell fortolkning*. Oslo: Pax.

¹ En stor takk til tre anonyme fagkonsulenter for kritiske kommentarer og verdifulle forslag til endringer til et tidligere utkast. En stor takk også til Heidi Bergsli og Heidi Biseth som har kommet med mye konstruktiv kritikk og flere gode forslag underveis i skriveprosessen.

² Nyurbanistene omtaler selv Kentlands som en by (town).

³ Nyurbanismen (NU) går under mange navn. Ifølge noen av hovedfigurene, er neotradisjonalisme kanskje mest passende (Duany, Speck, & Plater-Zyberk, 2000, p. 254): "Neotraditionalism is an apt term to describe [NU], because the [NU's] intention is to advocate what works best: what pattern of development is the most environmentally sensitive, socially responsible, and economically sustainable. As is often the case, what seems to work best is a historic model – the traditional neighborhood – adapted as necessary to serve the needs for modern man [sic!]" (op.cit., s. 255). De amerikanske nyurbanistene har sine meningsfeller i flere land, deriblant i Norge, representert ved Stiftelsen Byens Fornylse (<http://www.byen.org/>), samt i Storbritannia der Prins Charles er en av talspersonene. Prinsen har til og med fått bygget sin egen nyurbanistiske by, Poundbury, se for eksempel <http://www.planetizen.com/node/17863> og <http://www.poundbury.info/>

Her kan det nevnes at NU også har fått mye oppmerksomhet fra byforskere (noe som i seg selv ikke nødvendigvis betyr at NU er betydningsfulle utenfor akademien), her holder det å vise til noen bidrag til diskursen rundt NU (Ellin, 1999; Harvey, 2000; Hubbard, 2006; Robbins, 2004; Soja, 2000).

⁴ Her spilles det hele tiden på dobbeltbetydningen av det engelske begrepet community. Dette ordet for lokalsamfunn eller by viser både til det sosiale aspektet (menneskelig interaksjon og fellesskap), og det fysiske bomiljøet (fra det enkelte nabolag med dets gater, parker og andre fellesfunksjoner). I denne artikkelen har jeg for enkelthets skyld oversatt community til lokalsamfunn. Se under for nyurbanistenes begrepsdefinisjoner.

⁵ Jf. Kunnskapsforlagets Fremmedord: blå ordbok (fra 1993).

⁶ Denne artikkelen av Marcuse er et seminarpaper uten sidehenvisninger. I Marcuses egen språkdrakt er en eksklusiv enklave "an area of spatial concentration in which members of a particular population group, defined by its position of superiority in power, wealth, or status in relation to its neighbors, cluster as a means of protecting that position."

Andre sosioromlige formasjoner er citadell, enklave og ghetto. Marcuse definerer disse henholdsvis som : "An enclave is an area of spatial concentration in which members of a particular population group, self-defined by ethnicity or religion or otherwise, congregate as a means of protecting and enhancing their economic, social, political and/or cultural development.

A citadel is an area of spatial concentration in which members of a particular population group, defined by its position of superiority in power, wealth, or status in relation to its neighbors, cluster as a means of protecting, displaying, and enhancing that position" (Marcuse, 2001).

Mens en ghetto er "an involuntarily spatially concentrated area used by the dominant society to separate and to limit a particular population group, externally defined as racial or ethnic, and held to be, and treated as, inferior" (Marcuse, 2002, p. 111).

⁷ Her kan jeg for eksempel vise til spesialiseringen i både funksjoner (butikker ligger for seg, boliger et annet sted, fabrikker enda et annet sted osv) og roller eller yrker – sjelden er naboen både den lokale læreren og rørleggeren. Ja, ofte er verken læreren eller rørleggeren bosatte i nabolaget. Videre vil ofte begge partene i f.eks. et ekteskap være i arbeid på helt forskjellige steder. Her kan jeg også vise til hvordan det amerikanske samfunnet (les: USA) har gjort seg nesten totalt avhengig av privatbilen, spesielt utenfor bykjernene i storbyene. Dette er noe jeg selv erfarte i Kentlands som da en av innbyggerne fortalte at hun overhodet ikke visste at det gikk busser

i og forbi Kentlands. Dette var ikke noe hun lærte seg før hun var utsatt for en ulykke og deretter måtte finne andre transportmuligheter enn sin egen bil. Dette er ikke ment som en presis analyse av USA og/eller den ”moderne” levemåten, bare en overfladisk beskrivelse av en virkelighet som vanskeliggjør realiseringen av nyurbanistenes idealer (se f.eks. Frønes & Brusdal, 2000).

⁸ På s. 16 kommer de økonomiske interessene kanskje enda tydeligere til uttrykk. Under § 8-104 “[Interpretation]” og bokstav b, heter det at hensiktene er å ”... protecting and enhancing the values, marketability and desirability of the Properties and the overall quality of life for Citizens.”

⁹ Har en f.eks. satt opp en ulovlig basketballkurv, så er dette også noe som blir kontrollert og slått ned på, for et konkret eksempel fra 2005, se <http://www.kentlandsusa.com/docs/5-1-1192436427.pdf> hvor en finner et referat fra styremøtet. Her refereres det blant annet til noen anker (til styret) på avgjørelser fattet av Kentlands Historical Trust.

¹⁰ 300 husstander ble spurt.

¹¹ Uten å ha sett nærmere på hvem som står bak følgende side <http://www.tndhomes.com/tour03.htm> gir bildene her en god pekepinn på hvordan Kentlands faktisk ser ut. Mine egne bilder skiller seg lite fra disse motivene (for flere illustrasjoner enn de som er gjengitt i denne artikkelen, se Andersen, 2001b, 2002, 2003, 2004).

¹² Jeg anvender neologismen ”enklavisering” slik at det generative eller prosessuelle skal komme klart fram. Med enklavisering ønsker jeg å rette søkelyset mot de som selv velger å finne sammen med ”likesinnede” og som sammen aktivt beskytter sitt sted mot uønsket atferd, design og mot uønskede gjester. Det er snakk om en ”ghettoisering” om man mer eller mindre ufrivillig må bo i et område sammen med andre tilhørende samme sosiale kategori. Også beboere i en ”ghetto” kan utmerket godt trives og ønske å beskytte sitt sted/sine investeringer. Ghettoisering er et velkjent begrep, men jeg har ikke klart å finne fram til noen tekster om separasjonsprosesser som tar det foreslåtte enklavisering i bruk. Som en fellesbetegnelse for slike romlige separasjonsprosesser, er ”territorialisering” en mulig kandidat (jf. Andersen, 2001a, 2001b, p. 88ff.). Som nevnt over, kan også den generiske termen balkanisering være illustrativt, men det er mulig territorialisering fremkaller færre negative assosiasjoner/evt. er mindre normativ, samtidig som det får fram den aktive grensetrekkingen.